

UDK 82.09(497.6) Bašović, A

Primljeno: 29. 09. 2020.

Pregledni rad
Review paper

Lamija Milišić

DOBA SLIKE ČOVJEKA: O NAUČNOM OPUSU ALMIRA BAŠOVIĆA

Cilj ovog teksta je dati pregled naučnog opusa Almira Bašovića, teoretičara književnosti, dramskog književnika te profesora na Odsjeku za komparativnu književnost i bibliotekarstvo Filozofskog fakulteta UNSA, ujedno i profesora na Akademiji scenskih umjetnosti u Sarajevu. Rad metodološki počiva na tezi o Bašovićevom „traganju za slikom čovjeka“ koje je prepoznato kao kontinuum kako u književnoteorijskom, tako i dramskom opusu ovoga autora. Shodno tome, rad nudi pregled stručnih članaka, eseja, prikaza, te knjiga Almira Bašovića – uređen ne prema hronologiji objavljivanja navedenih publikacija, već primjereno postavljenoj tezi, koja se kroz pregled dokazuje, a u nastojanju da se dā novi pogled na autorova naučna a u dobroj mjeri i dramska književna djela.

Ključne riječi: Almir Bašović; pozorište; drama; granica; okvir; maska

1. UVOD - DOBA SLIKE ČOVJEKA

Sukladno onome što smatram bitnom odlikom naučne metodologije, ali i estetskih ideja Almira Bašovića – a to je razumijevanje književnog kanona kao univerzalnog obrasca na kome se rađa svaki literarni *novum* – započeti ću pregledni rad o njegovom naučnom opusu prepoznavanjem *ideje vodilje*, te potom ukazati na različite književnotradicijske izvore i aspekte iz kojih je osvijetljena. Naime, pored spomenute važnosti književnog kanona, drugim riječima, važnosti *historije ideja*, koja opusu Almira Bašovića omogućava metodološku čistoću analize, ono što povezuje većinu od preko

pedeset stručnih članaka, eseja i prikaza, te tri knjige ovog teoretičara književnosti i nagrađivanog dramskog pisca, jeste pojam *granice*. Ovaj naizgled jednostavno i možda odveć apstraktno naznačen koncept, mislim da će nam pomoći u shvaćanju poetike Bašovićevih eseja i studija, a kako bismo izbjegli puki, hronološki nanizan pregled tekstova njegovog naučnog opusa.

Pojam granice u neposrednoj je vezi sa samom tematikom tekstova. Naučni rad posvećen je drami i pozorištu, te potrazi za pozorišnim tehnikama i, uopće, dramskim obrascima unutar proznih tekstova te, šire gledano, u vantekstualnoj, vanpozorišnoj stvarnosti. Ovdje već možemo naslutiti problematiku granice pozorišta i života, no zasad se želim zadržati na tekstovima u kojima Bašović analizira vezu drame i ostalih književnih rodova.

Krenimo od teksta "Smijeh i kikut kod Hamze Hume" (Bašović 2016b). Tumačenje lika Grlice u romanu *Grozdanin kikut Hamze Hume* povezuje sudbinu ovog romanesknog karaktera sa mitom o Demetri, odnosno njezinoj kćeri Persefoni, čime se romaneskni lik dovodi u ravan sa mitskim modusom. Ta argumentacijska linija nadalje vodi do zaključka o *Grozdaninom kikutu* kao poveznici eleusinskih misterija i Isusovog križnog puta. Uočavamo, dakle, već spomenuti metodološki osnov interpretacije referencama na kanon (grčka mitologija) kao matricu modernog romana, ali i izdvajanje jednog pripovjednog motiva – smijeha/kikota te praćenje njegove funkcije paralelno u mitskom i romanesknom kontekstu. Razvijajući misao o poveznici romana sa eleusinskim misterijama, Bašović aludira i na odnos Demetre i Dionisa (pa tako i na dva kulta: eleusinske misterije i dionizijski kult iz kojeg se razvija pozorište), te na razgraničenje ta dva specifična svjetonazora.

Na tragu povezivanja romanesknog i mitskog modusa, u tekstu "Tijelo i granica" (Bašović 2005) antijunaci književne povijesti se nazivaju *mitskim graničarima*, a autor nadalje uspoređuje lik Alije Đerzeleza sa Don Juanom Tirsa de Moline, povezujući tako dinamiku mitskog i ironijskog modusa, koju nalazimo kod Andrićevog Đerzeleza, sa dijaloškim karakterom dramaturškog razvoja Molininog Don Juana nasuprot Đerzelezovog monološkog. Bitan momenat te analize jeste zapažanje da se Đerzelezovo prelaženje ljudske granice ne podrazumijeva (što ga odvaja od epa), već je motivirano *njegovom odlukom* (što ga približava tragičnom, dramskom liku). Ovdje naslućujemo još jednu iznimno važnu odliku Bašovićevih tekstova, a ona se tiče humanističkog svjetonazora koji je neizostavna osnova njegova pristupa svakoj analizi. Bilo da se bavi pitanjem autora ("Shakespeare i odbrana ceha"), temom rasapa dramskog lika na okrnjene, solitarne proturječnosti ("Saturnova djeca i Buchnerova kopljad"), smrću dramskog hora kao smrću društva ("Naše tragedije, naše samoće"),

čežnjom za tragedijom ("Unutra i vani – dramski tekst i glumačka igra kod Gavelle"), ili pak analizira motive velikana proze i drame ("Sjećanje i pamćenje na primjeru Feldmanovog „Zeca“ i Krležine „Galicije“", "Ironija i satira kod Branka Ćopića i Derviša Sušića", "Prisutno i odsutno u Begovićevim dramama", "Svjedok i svjedočenje u Karahasanovim romanima", "Poetika odustajanja", "Rat i vrijeme u romanima Tvrtka Kulenovića", "Tranzicija, torta žica: O dramama Predraga Lucića", "Drame Janka Polića Kamova", "Čitanje Krleže u BiH" te "Vrijeme misionara ili ništa se ne događa osim historije"), Bašović se predano vraća temi čovjeka, *napetom* odnosu čovjeka i svijeta, koji uvijek implicira pitanje granice.

Almir Bašović, nastojat ću u nastavku teksta dokazati, vidi pozorište kao ljudski izum koji je kroz historiju generisao *sliku čovjeka* u kontekstu tadašnjeg društva, praveći pokuse nad čovjekovom slikom sebe (nad slikom *čovječnosti*). Ističem da je ključni pojam za shvatanje fenomena pozorišta upravo *granica*; to se najjednostavnije vidi u izumu pozorišne scene kao jasne, *upadljive* granice između kreativnog/ludičkog pozorišnog prostora i vancenske okoline. Frazu *slika čovjeka* koristim s namjerom da referiram na Heideggerovo "Doba slike svijeta" (1969). Heidegger govori o *slici svijeta* kao posljedici navade novovjekovnog čovjeka da svijet svede na svoju predstavu/sliku o svijetu, čime se čovjeka definira kao subjekta, onog koji usmjerava percepciju ka svijetu i stavlja ga u antropomorfne granice slike. U naučnom opusu Almira Bašovića vidim nagovještaje sljedećeg stadija razvoja (post)modernog društva: to je stadij/*doba slike čovjeka*, a kog Bašović otkriva preko pozorišta i pozorišne scene koja uokviruje scene iz ljudskog života i zavisna je od (slike) individuumu. Iskušajmo ovakav pogled na Bašovićev opus fokusirajući se na još dva teksta u kojima se diskurs romana analizira posredstvom dramskih obrazaca.

2. STRUČNI ČLANCI, ESEJI I PRIKAZI - DRAMSKO NALIČJE SVIJETA

Prvi je "Andrićeva pripovjedačka tehnika i dramska forma" (2012a), u kom je data analiza „Mare Milosnice“ i „Anikinih vremena“. U obje priče Bašović prepoznaje težnju ka prevladavanju objektivnog nad subjektivnim, a u neutralnoj objektivnosti naracije vidi tragove dramskog diskursa. Obrise dramske forme vidi i u Andrićevoj odluci da događaje ne prikazuje linearno, već u odnosu *sučeljavanja*. Bašović tako daje novu perspektivu na Maru i Aniku putem otkrivanja dramskog obrasca proznog teksta. Iako su likovi izgrađeni proznom naracijom, predstavu o njima on postavlja unutar granica dramskog okvira.

U tekstu "Andrićev teatar povijesti" (2018a) naglašava se da je Andrić narator koji roman nastoji učiniti objektivnim, bezličnim, odnosno *dramatsko-scenskim*, a u mostu na Drini autor vidi vrstu proscenijuma na kom se akcentira važnost nekog lika ili povijesnog događaja. Dakle, Bašović unutar Andrićevog fikcionalnog svijeta romana uvida logiku pozorišne scene, putem koje se postiže objektivnost naracije. Oivičenje centralnog *locusa* romana – čuprije na Drini – dovodi sve likove na taj proscenij i kreira sliku o njima iz neutralne perspektive koju taj proscenij, ta stroga granica, omogućava.

Dosezi Bašovićevog prepoznavanja dramskih formi u proznim i romanesknim djelima idu dalje od usporedbe drame i proze na strukturalnom nivou. Zalazi se i u temu maske, gdje se na romanesknom liku *isprobava* dramska maska kao oivičena slika čovjeka. Koherentna teorija o dramskoj maski iznesena je u Bašovićevoj knjizi *Maske dramskog subjekta*, o kojoj ću, zajedno sa ostalim knjigama, govoriti u konačnici ovog teksta. Na taj način ćemo kroz opus proći postepeno, od pojedinačnih tema u člancima, do razvijenih teorija u knjigama.

Bašović u nizu tekstova kritikuje savremeno društvo i učinke moderne tehnologije na (sliku) čovjeka. "Srednjovjekovni modeli, naši savremenici" (2006b) analiza je drama četiri savremena bosanskohercegovačka autora: N. Ibrišimovića (*Woland u Sarajevu*), A. Sidrana (*U Zvorniku ja sam ostavio svoje srce*), Z. Hadžidedića (*Pad*) i Dž. Karahasana (*Koncert ptica*). Tumačenje *Pada* zaključuje opaskom da se raspad slike svijeta može sugerirati jedino *konstrukcijom*, na što se nastavlja komentar o *Koncertu ptica* kao drame koja gomilanjem vanjske radnje sugerira istinu o unutrašnjoj *statičnosti svijeta*. Bašović kontrastira dešavanja unutar i izvan pozorišnog okvira, nastojeći doći do dijagnoze sadašnjeg stanja svijeta. Kakav je to svijet saznajemo u analizi Sidranove drame. U savremenom svijetu i srce je zamjenjiv organ koji se može presaditi, ali postoje drame koje ozbiljno računaju da važnost ovog ljudskog organa nije u tome. Sličnu tezu Bašović razrađuje i u tekstu "Drame Janka Polića Kamova" (Bašović 2018), suprotstavljajući se svođenju čovjeka na organ (mozak) i ostajući u dilemi da li se tom svjetonazoru treba pristupiti tragički ili komički. U istom kontekstu distinkciju tragedije i komedije objašnjava kao pitanje perspektive u tekstu "Smijeh kroz suze" (2012b). Analizirajući Gogoljevog "Revizora" dokazuje da se ovaj komad ostvaruje kao komedija imajući u vidu perspektivu publike koja je sveznajuća i stoga nadređena perspektivi likova. Da publici nije dat širi kontekst dešavanja na sceni saživjeli bi se sa likovima i identična radnja drame bi se ostvarila kao tragedija. Ipak, Gogolj je usmjerava u komičkom pravcu radi, kako Bašović zaključuje, smijeha kao mehanizma težnje za totalitetom. Taj totalitet je u modernom

svijetu izgubljen – to je onaj moderni raspad slike svijeta koji se u književnosti supstituira konstrukcijom kao, mogli bismo reći, *simulacijom* totaliteta.

Model književne konstrukcije, kojom se oponira haosu svijeta, Bašović i sam primjenjuje u kulturološkoj studiji "Književne slike Gavrila Principa" (2015b). Riječ je o analizi fikcionalnih slika sudionika historijskog/stvarnog događaja, čija je polazišna tačka pojam *arhetipa* E. M. Meletinskog (Meletinski 2011). Književne slike Bašović vidi kao transformacije arhetipa, a sam tekst je možda najizrazitiji primjer težnje ka integriranoj *slici čovjeka*. Za tu svrhu poslužila su mu četiri djela koja fikcionaliziraju historijsku ličnost – film *Atentat u Sarajevu* V. Bulajića, pjesme "Brauning 7,65. Vježbe gađanja. Drhti Gavrilova ruka" i "Gavrilo bunca noć uoči Pucnja" A. Sidrana, drama "Princip G." D. Andića i pripovijetka "Princip Gabriel" Dž. Karahasana. Ta fikcionalizacija između ostalog podrazumijeva i zauzimanje određene perspektive iz koje se osvjetljava fikcionalni svijet i tako određuju njegove granice. Pored već spomenutog problematiziranja perspektive u Gogoljevom *Revizoru*, njena važnost dolazi do izražaja i u tekstu "Prisutno i odsutno u Begovićevim dramama" (2017b). U drami "Bez trećeg" Bašović primjećuje da Begović najavljuje upravo *sliku čovjeka* kao bića koje sebe doživljava onako kako ga "vidi" *anorganska materija*, a što postaje jednim od temeljnih obilježja drame apsurdna. Tako dolazimo do distinkcije između *doba slike svijeta* i *doba slike čovjeka*. Dok slika svijeta afirmira čovjeka kao subjekta, artikulirajući antropomorfnu pogled na svijet i humanistički svjetonazor; doba slike čovjeka oduzima čovjeku moć subjekta, dakle moć onog koji je u posjedu percepcije/perspektive/znanja a što određuje i njegov odnos prema anorganskoj materiji. Možda bismo tu anorgansku materiju u krajnjoj liniji danas mogli izjednačiti sa umjetnom inteligencijom, kao ovaploćenom idejom 'unaprijeđenog' *homo sapiensa*. Ukoliko slijedimo svjetonazor Almira Bašovića, punim bićem odan pozorištu, mogli bismo, ne baz ironije, u umjetnoj inteligenciji zapravo prepoznati Aristotelovu definiciju lika tragedije – kao sliku čovjeka boljeg od nas samih.

Za kraj ovog dijela spomenut ću i tekst "Čehov – naš savremenik" (2020). Jedna od sintagmi kojom se opisuje Čehovljeva poetika jeste *režiranje prirode*. Slika svijeta u raspadu – svijeta koji nastoji vratiti svoju cjelovitost 'režiranjem prirode', a da to, paradoksalno, čini postavljanjem nasilnih granica u njoj, Bašovića podsjeća na odnos ljudskog društva prema aktualnoj pandemiji COVID-19. K tome, u Čehovljevim likovima usamljenika, koji su *najusamljeniji kad su u društvu*, autor prepoznaje sliku čovjeka digitalnog doba.

3. KNJIŽEVNA DJELA - TERITORIJ *HOMO LUDENSA*

U trenutku pisanja ovog rada, Almir Bašović je radio na rukopisu knjige "Kalemi i biljezi" – studiji o ratu, smijehu i tijelu u bosanskoj i hrvatskoj književnosti, koja bi trebala do kraja 2020. godine biti objavljena u Zagrebu. Tri do sada objavljene: *Čehov i prostor* (2008, slovenačko izdanje 2011), *Maske dramskog subjekta* (2015) te *Četiri i po drame* (2018) potvrđuju Bašovićev specifičan pogled na fenomen drame i pozorišta, koji se manifestuje kako u književnoj teoriji, tako i u autorskom dramskom opusu.

Čehov i prostor je studija o odnosu strukture i prostora u dramskim ostvarenjima A. P. Čehova. Bašović objedinjuje nekoliko ključnih dramskih elemenata u analizi strukture dramskog prostora, koji se na koncu ukazuje kao kondenzovani izraz dramske strukture. I u ovoj knjizi pažnja se posvećuje pitanju perspektive i posebnom načinu na koji Čehov koristi ovaj element kako bi polučio ono što Bašović naziva *sveukupnošću razumijevanja naspram mehaničke kauzalnosti*. Snaga studije zapravo i počiva na autorovoj detaljnoj analizi Čehovljeve upotrebe perspektive, simbola, odnosa prostora i likova, te značaja prostora za dramsku napetost. Bašović raslojava dramu do *mehaničke kauzalnosti*, obznanjuje dramske elemente kao dijelove dramaturškog mehanizma, da bi ih potom, tragom Čehovljeve dramske invencije, postupno spojio natrag u cjelinu kao obistinjenje *organske povezanosti dramskog prostora i strukture*.

Maske dramskog subjekta Bašović započinje aktualiziranjem problema vlasnika riječi u dramskom djelu: *Ko ovdje govori – da li autor ili lik?* Uvod ove studije zapravo nastavlja propitivanje već spomenutog odnosa u knjizi *Čehov i prostor* – odnosa mehaničke djelatnosti i sveukupnosti razumijevanja književnog djela. Navodeći znamenite teze strukturalista V. Proppa i A. J. Greimasa, Bašović u Greimasovom pojmu *aktanta*, te u strukturi kao dehumanizaciji književnog djela, vidi *iščezavanje čovjeka*, tj. manifestaciju mehaničke kauzalnosti elemenata. U potrazi za slikom čovjeka nadalje ističe da su lik i aktant dva različita pojma, da se u liku prepoznaje dramski subjekt, dok subjektivnosti u aktantu nema. Ideja *maske dramskog subjekta* potiče, naravno, od Dionisa, *boga s maskom*. Bašović podsjeća da nas historija evropske drame upozorava na to da je dramski subjekt zadržao nešto od osobina Dionisove maske, budući da se taj subjekt prilagođava *licu* određene epohe, u skladu sa *slikom čovjeka u toj epohi* (2015c: 15). Dramska je maska posrednik između čovjeka i njegove slike. Pitanje *subjektivnosti* fiktivnog lika (te *asubjektivnosti* aktanta) kao odraza slike čovjeka, kojemu se u modernoj epohi osprava vlasništvo nad tom subjektivno-

šću, postaviće se u sljedećoj formi: Ako čovjek prestaje biti subjekt, podriva li se time i ideja humanizma? Odgovore u *Maskama dramskog subjekta* Bašović traži kroz analizu drama G. B. Shawa, O. Wildea, A. Schnitzlera, A. P. Čehova i M. Krleže istražujući na nepobitnoj vjeri u književnost kao, mogli bismo reći, *mikrosiže* svijeta, ili *sliku svijeta*, što je i jedan od zaključaka poglavlja "Biografske i autobiografske maske" (2015c: 52-70), posvećenog *problemu okvira kao granice* umjetničkog svijeta, koji se ostvaruje kao *konačan model beskonačnog svijeta* (Lotman). Bašović zaključuje kako se autor uvijek nalazi na granici toga svijeta, a govoreći subjekt u njegovoj unutrašnjosti – te definira okvir kao mjesto susreta govorećeg subjekta i autorske pozicije.

Drame Almira Bašovića prevedene su na francuski, albanski, makedonski, češki, njemački i italijanski jezik, te izvođene u Sarajevu, Skoplju, Beču, Brnu, Beogradu... Kao uvod u za knjigu *Četiri i po drame*, nagrađenu *Kočićeve perom* 2020. godine, poslužit će mi još jedna opaska iz *Maski dramskog subjekta*, gdje Bašović, govoreći o Ibsenovoj drami *Nora (Lutkina kuća)*, primjećuje da se maska dramskog subjekta, u toj konkretnoj drami, preobražava u *masku lutke* (2015c: 132). Ova sintagma susrećemo i u drami *RE: Pinocchio*, koju S. Jovanov vidi kao *novu dimenziju istraživanja dramske iluzije* (2018b: 236). Lik Zrikavca nekoliko puta uzvikuje: *Čovjek mora otići! Na njegovo mjesto doći će lutka!* Kao što Jovanov primjećuje, Bašović se ovdje bavi fenomenom preobražaja, koji je ključan za Pinocchijev karakter, a koji zapravo operira na relaciji čovjek-lutka. Kako drama odmiče, Zrikavac u jednom trenu zaključuje kako nakon čovjeka neće doći ni lutka, već – magarac, pa i ovaj dramski tekst prepoznavamo kao simptom, ili pak učinak, doba slike čovjeka.

U višestruko nagrađivanim *Priviđenjima iz srebrenog vijeka*, drami koja je u izboru Europske teatarske koncencije uvrštena među 120 najboljih suvremenih europskih drama, Bašović tematizirajući srebrenički genocid glavni lik Fatime gradi kao, kako navodi S. Jovanov, *metaforički ključ* (2018b: 233). Slika čovjeka u ovoj je drami ostvarena posredovanjem doslovne slike/fotografije Fatiminih mrtvih muža i sina. Protagonistkinja se kreće kroz sve vremenske tokove, tj. *svi se oni razgranavaju u njoj* (Jovanov, u: Bašović 2018b: 233) te na taj način Fatima prevazilazi pretpostavljeni vremenski okvir, prelazi granicu historijskog zbivanja, prevazilazi historijsku *kauzalnost*, čime drama doseže *sveukupnost razumijevanja* referentnog zbivanja.

Motiv ratnog zločina obrađuje i drama *Lica*, sa *Glumcem koji igra ubicu*, gdje Bašović ustrajava u replici književnog kanona i, uopće, književne tradicije, referirajući se na *Muhe* J. P. Sartrea, tako šireći značenje dramske radnje *izvan granica* njene primarne reference na posljednji rat u BiH. To *putovanje izvan granica* S. Jovanov opi-

suje kao funkciju demaskiranja (Bašović 2018b: 235), pri čemu Bašovićev antijunaku sugerira suvišnost maske. Ona nije potrebna jer iza nje je praznina *Glumca koji igra ubicu. Meta-teatarske impulse* (Jovanov, u: Bašović 2018b: 238), odnosno sličan postupke reinterpretacije kulturnih drama, nalazimo i u drami *Kreketaanje*, jasnom aluzijom na Aristofanove *Žabe*, te drami *Sarajevo Feeling*, koja prema riječima samog autora u intervjuu za regionalni portal Preokret (august 2020), referira na Čehovljevo tretiranje dramskog vremena, gdje znameniti *zvuk otkinute žice iz Višnjika* na kraju ove drame zamjenjuje *zvuk prvih granata koje padaju po Sarajevu*. Taj Bašovićev pogled unatrag, to oživljavanje i iskušavanje književnih obrazaca prošlosti, propitivanje mijena književnih matrica kroz vrijeme, ne iznenađuje i ako se osvrnemo na članke "Čitanje Krležu u BiH", "Hrvatski dramatičari na sarajevskim scenama" i "Slovensko gledališče v bosansko-hercegovski reviji Pozorište", te zbornike čiji je urednik *Drama i vrijeme i Život, narativ, sjećanje: prof. dr. Nirman Moranjak-Bamburać*, a kojima je zajednički imenitelj što dosljedniji uvid u društvene kontekste prošlosti, smisao kojih je uvijek usmjeren na sadašnji kontekst ili na pokušaj izvođenja neke načelne teze o pozorištu/drami/književnosti. U svim navedenim dramama moguće je, a po tome su konvergentne i fokusima Bašovićeva naučnog opusa, prepoznati ideju o samosvjesnom pozorištu, onom u kome se dramski tekst, kroz likove, autoreferira. Almir Bašović na taj način traga i za *slikom pozorišta*, iskušavajući mehanizam ili pak moć pozorišne maske u autoreferencijalnom ključu, dakle, okrećući tu masku ne prema publici, već prema pozorištu – teritoriji *homo ludensa*. Možda se baš u pozorištu, kao igračkom polju uokvirene istine, krije *slika čovjeka* za kojom Almir Bašović, i kroz svoj naučni rad, permanentno traga.

IZVORI I LITERATURA

1. Bašović, Almir (2005), "Tijelo i granica", *Život – Časopis za književnost i kulturu*, No. 7-9, 60-76.
2. Bašović, Almir (2006a), "Poetika odustajanja", u: Tvrтко Kulenović, *Glasovi (radiodrame)*, Connectum, Sarajevo, 155-164.
3. Bašović, Almir (2006b), "Srednjovjekovni modeli, naši savremenici", *Sarajevske sveske*, br. 11/12, Mediacentar Sarajevo, Sarajevo, 199-215.
4. Bašović, Almir (2008), *Čehov i prostor*, Sterijino pozorje, Novi Sad
5. Bašović, Almir (2009), "Rat i vrijeme u romanima Tvrтко Kulenovića", *ODJEK – revija za umjetnost, nauku i društvena pitanja*, No. 2, 10-13.

6. Bašović, Almir (2010a), "Svjedok i svjedočenje u Karahasanovim romanima", *ODJEK – revija za umjetnost, nauku i društvena pitanja*, No. 2, 49-55.
7. Bašović, Almir (2010b), "Vrijeme misionara ili ništa se ne događa osim historije", u: *Drama i vrijeme - vrijeme kao dramska tema i dramsko sredstvo, forme vremena i slike vremena*, Dobra knjiga, Sarajevo, 229-239.
8. Bašović, Almir (2011), "Saturnova djeca i Buchnerova kopilad", *Sarajevske sveske*, 29/30, Mediacentar Sarajevo, 229-249.
9. Bašović, Almir (2012a), "Andrićeva pripovjedačka tehnika i dramska forma", u: Tošović, Branko (ur.), *Ivo Andrić – Literat und Diplomat im schatten zweier Weltkriege (1925-1941) / Ivo Andrić – književnik i diplomata u sjeni dvaju svjetskih ratova (1925-1941)*, Institut für Slawistik der Karl-Franzens-Universität Graz – Beogradska knjiga, Graz – Beograd, 73-91.
10. Bašović, Almir (2012b), "Smijeh kroz suze: na primjerima iz ruske i bh. Drame", u: *Bosanskohercegovački slavistički kongres. Zbornik radova / Književnost (knjiga 2)*, Sarajevo, 173-188.
11. Bašović, Almir (2013a), "Čitanje Krleže u BiH", u: *Miroslav Krleža: zbornik radova sa simpozija u povodu 120. obljetnice rođenja*, Društvo hrvatskih književnika, Zagreb
12. Bašović, Almir (2013b), "Unutra i vani – dramski tekst i glumačka igra kod Gavelle", u: *Dani Hvarškoga kazališta: Građa i rasprave o hrvatskoj književnosti i kazalištu*, Vol. 39 No, 1, Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti i Književni krug Split, Split, 235-251.
13. Bašović, Almir (2014), "Hrvatski dramatičari na sarajevskim scenama", u: *Dani Hvarškoga kazališta: Građa i rasprave o hrvatskoj književnosti i kazalištu*, Vol. 40 No. 1, Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti i Književni krug Split, Split, 284-296.
14. Bašović, Almir (2015a), "Izlazak iz mraka", u: Svetozar Ćorović, *U mraku (drama u tri čina)*, SPKD "Prosvjeta", Sarajevo, 5-19.
15. Bašović, Almir (2015b), "Književne slike Gavrila Principa", u: Preljević, Vahidin, Clemens Ruthner (ur.), *Sarajevski dugi pucnji 1914.: događaj - narativ - pamćenje*, Vrijeme, Zenica, 317-344.
16. Bašović, Almir (2015c), *Maske dramskog subjekta: Govoreći subjekt i autorska pozicija na primjeru drame s kraja XIX i početka XX stoljeća*, Buybook, Sarajevo/Zagreb
17. Bašović, Almir (2015d), "Shakespeareova odbrana ceha", *ŽIVOT*, br. 1-2, Društvo pisaca BiH, Sarajevo, 149-157.

18. Bašović, Almir (2015e), "Sjećanje i pamćenje na primjeru Feldmanovog 'Zeca' i Krležine 'Galicije'", u: *Dani Hvarškoga kazališta: Građa i rasprave o hrvatskoj književnosti i kazalištu*, Vol. 41 No. 1, Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti i Književni krug Split, Split, 283-297.
19. Bašović, Almir (2015f), "Slovensko gledališče v bosansko-hercegovski reviji Pozorište", *Bilten FBS*, No. 21-22, Festival Borštnikovo srečanje, Maribor, 195-210.
20. Bašović, Almir (2016a), "Glas iz publike", u: *Dani Hvarškoga kazališta: Građa i rasprave o hrvatskoj književnosti i kazalištu*, Vol. 42 No. 1, 448-461, Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti i Književni krug Split, Split
21. Bašović, Almir (2016b), "Smijeh i kikut kod Hamze Hume", u: Hadžizukić, Dijana, Edim Šator (ur.), *Zbornik radova. Naučni skup Slovo o Hamzi Humi. Mostar, 21-22. 4. 2016. godine*, edicija Posebna izdanja, knj. 27, Fakultet humanističkih nauka Univerziteta „Džemal Bijedić“, Institut za jezik Univerziteta u Sarajevu, Mostar – Sarajevo
22. Bašović, Almir (2017a), "Lektira i ogledalo", u: Bašović, Almir, Ajla Demiragić, Marina Katnić-Bakaršić (ur.), *Život, narativ, sjećanje: prof. dr. Nirman Moranjak-Bamburać*, Filozofski fakultet u Sarajevu, Sarajevo, 33-40.
23. Bašović, Almir (2017b), "Prisutno i odsutno u Begovićevim dramama", u: Matičević, Ivica (ur.), *Milan Begović: zbornik radova sa simpozija u povodu 140. obljetnice rođenja*, Društvo hrvatskih književnika, Zagreb, 7-30.
24. Bašović, Almir (2018a), "Andrićev teatar povijesti", *Nova Istra - Časopis za književnost, umjetnost i kulturu*, Sv. 61, Istarski ogranak Društva hrvatskih književnika, Pula, 68-85.
25. Bašović, Almir (2018b), *Četiri i po drame*, Connectum, Sarajevo
26. Bašović, Almir (2018c), "Drame Janka Polića Kamova", *Republika – Časopis za književnost, umjetnost i društvo*, No. 1-2, Društvo hrvatskih književnika, Zagreb, 57-62.
27. Bašović, Almir (2018d), "Ironija i satira kod Branka Ćopića i Derviša Sušića", u: Hansen-Kokoruš, Renate, Darko Lukić, Boris Senker (ur.), *Satire und Komik in der bosnisch-herzegowinischen, kroatischen, montenegrinischen und serbischen Literatur*, Grazer Studien zur Slawistik, Hamburg, 125-143.
28. Bašović, Almir (2018e), "Tranzicija, torta, žica... – O dramama Predraga Lucića", *Život – Časopis za književnost i kulturu*, No. 1-2, Društvo pisaca u BiH, Sarajevo, 20-24.

29. Bašović, Almir (2020), "Čehov – naš savremenik", *DHS – Društvene i humanističke studije* br. 3 (12), Filozofski fakultet Univerziteta u Tuzli, 137-156.
30. Bašović, Almir, Sava Anđelković (ur.) (2010), *Drama i vrijeme - vrijeme kao dramska tema i dramsko sredstvo, forme vremena i slike vremena*, Dobra knjiga, Sarajevo
31. Bašović, Almir, Ajla Demiragić, Marina Katnić-Bakaršić (ur.) (2017), *Život, narativ, sjećanje: prof. dr. Nirman Moranjak-Bamburać*, Filozofski fakultet u Sarajevu, Sarajevo
32. Greimas, Algirdas Julien (1987), *On Meaning: Selected Writings in Semiotic Theory*, University of Minnesota Press, Minneapolis
33. Heidegger, Martin (1969), *Doba slike svijeta*, Studentski centar Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb
34. Jovanov, Svetislav (2018), "Pogovor", u: *Četiri i po drame*, Connectum, Sarajevo, 231-242.
35. Meletinski, Jeleazar (2011), *O književnim arhetipovima*, Izdavačka knjižarnica Zorana Stojanovića, Novi Sad

THE AGE OF THE HUMAN PICTURE: ON THE SCIENTIFIC OPUS OF ALMIR BAŠOVIĆ

Summary:

This text aims to give an overview of the scientific work of Almir Bašović, literary theorist, playwright and professor at the Department of Comparative Literature and Librarianship of the UNSA Faculty of Philosophy and at the Academy of Performing Arts in Sarajevo. The work is methodologically based on the thesis about Bašović's "search for the human picture", which is recognized as a continuum in both the literary theory and the dramatic opus of this author. Consequently, the paper offers an overview of articles, essays, reviews, and books by Almir Bašović - arranged not chronologically, but according to the appropriate set thesis, which is proven through this text to give a new look at the author's scientific and literary works.

Keywords: Almir Basovic; theater; drama; border; frame; mask

Adresa autorice
Author's address

Lamija Milišić
samostalna istraživačica
Sarajevo
lamce95@yahoo.de